

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра міжнародних економічних відносин

Допущено до захисту
Завідувач кафедри

(підпис)

“ ____ ” _____ 201__ р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня магістра

зі спеціальності 8.05056 міжнародні економічні відносини

за магістерською програмою професійного спрямування

Зовнішньоекономічна діяльність підприємств (організацій)

на тему: «**Стан та перспективи підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності морських портів України (на прикладі Одеського порту)**»

Виконавець:

студентка 64 гр

факультету Міжнародної Економіки

Таваліка Ганна Трохимівна

Науковий керівник:

Доктор економічних наук, професор

Козак Юрій Георгійович

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗЕД МОРСЬКИХ ПОРТІВ УКРАЇНИ	8
1.1. Сутність та особливості ефективності зовнішньоекономічної діяльності морських портів	8
1.2. Чинники, що впливають на ефективність зовнішньоекономічної діяльності порту	12
1.3. Методи визначення ефективності зовнішньоекономічної діяльності порту	25
Висновки до першого розділу	37
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗЕД ОДЕСЬКОГО ПОРТУ	40
2.1. Сучасний стан організаційної структури управління зовнішньоекономічною діяльністю Одеського порту	40
2.2. Аналіз транспортної інфраструктури здійснення зовнішньоекономічної діяльності Одеського порту	51
2.3. Оцінка сучасного стану ефективності зовнішньоторговельної діяльності Одеського порту	58
Висновки до другого розділу	65
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗЕД ОДЕСЬКОГО ПОРТУ	67
3.1. Оптимізація організаційної структури управління зовнішньоекономічною діяльністю Одеського порту	67
3.2. Розвиток транспортної інфраструктури здійснення зовнішньоекономічної діяльності Одеського порту	75
3.2. Стратегія підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності Одеського порту	82
Висновки до третього розділу	88
ВИСНОВКИ	90
Список використаних джерел	94
Додатки	100

ВСТУП

Актуальність теми. В умовах міжнародної економічної інтеграції транспорт стає однією з важливіших галузей економіки України, яка забезпечує функціонування всього народногосподарського механізму. Транспортні операції є невід'ємною і часто визначальною частиною зовнішньоекономічних операцій. Основна маса зовнішньоторговельних перевезень припадає на морський транспорт. Отже, перед морським транспортом України постає нагальна проблема прискорення інтеграції до європейської та світової транспортних систем.

Вигідне геополітичне положення України, яка розташована на перехресті торгових шляхів між Європою і Азією, сприяє розвитку України як транзитної держави. Завдання залучення транзитних вантажопотоків на територію України вимагає визначити комплекс заходів, спрямованих на підвищення привабливості країни для іноземних перевізників і власних вантажів.

Інтеграція України у світову господарську систему та активізація транзитних перевезень зумовлюють необхідність збільшення обсягів та підвищення якості транспортних послуг. Основними проблемами на цьому шляху є: забезпечення безпеки перевезень та збереження вантажів, прискорення обслуговування, зменшення цін та витрат на транспортні послуги.

Сьогодні морська транспортна галузь України не повною мірою готова до забезпечення росту перевезень. Збільшується знос технічних засобів портів, погіршується їх структура, що негативно впливає на обсяги перевезень. Внаслідок цього, в умовах конкуренції відбувається витіснення українських портів з міжнародних ринків транспортних послуг.

Морські порти є однією з найважливіших складових частин транспортної системи будь-якої країни. Таке надзвичайне значення портів зумовлене тим, що вони виконують роль транспортного посередника та

зв'язуючого моста між країною та світовою транспортною системою, економіками інших держав. Відповідно рівень розвитку портів, їх інфраструктури, організаційно-правової моделі управління, технічного, технологічного та інноваційного оснащення повинен відповідати сучасним реаліям, у яких діють інші порти у міжнародній транспортній системі. Близько 60% валового внутрішнього продукту України формується за рахунок зовнішньоторговельного обороту, тому проблема підвищення ефективності зовнішньоторговельних операцій, зокрема, експортних, набуває подальшої значущості.

Особливо актуальним на сучасному етапі розвитку зовнішніх торговельних зв'язків окремих одиниць господарювання є визначення ефективності зовнішньоекономічної діяльності на основі систематизованого ретельного аналізу, який би дозволив розкрити зміни стану експортно-імпоротної діяльності підприємства під впливом зовнішніх та внутрішніх факторів.

Багато науковців досліджували проблеми розвитку морських торговельних портів України, зокрема Т.О.Цабієва, С.В.Ільченко, О.О.Карпенко, Г.Ю.Продченко, В.М.Мірошко, О.В.Меркт та ін.

Критичний аналіз наукових праць з окресленої проблематики показав, що у вітчизняній і зарубіжній науковій літературі існує певний доробок щодо визначення ефективності зовнішньоекономічної діяльності. Дана проблематика представлена в роботах таких українських науковців, як І.В. Бураковський, В.Р. Сіденко, В.І. Чужиков, А.С. Філіпенко, О.І. Кредісов, А.П. Румянцев, а також зарубіжних вчених: В.Парето, П.Х. Ліндерт, П. Хейне, Е. Дж. Долан, Г. Менкью, Д. Сальваторе, Р.С. Хеймані, Д.М. Шапіро, С.М. Захарова, Г.Л. Шагалова, Ю.О. Григор'єва, В.Є. Рибалкіна, О.П. Кіреєва, А.С. Бугрова, І.П. Фамінського та ін.

Власне категорія «ефективність зовнішньоекономічної діяльності підприємств» недостатньо теоретично обґрунтована і вимагає конкретизації. Не систематизовано методичні підходи щодо визначення ефективності

зовнішньоекономічної діяльності підприємств та резервів її підвищення. Потребує уточнення методика проведення всебічного аналізу зовнішньоекономічної діяльності портів з метою визначення впливу чинників на її результати як на рівні підприємства, так і на рівні галузі, на підставі якої доцільно розробити інструментарій виявлення резервів підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності.

Мета роботи – дослідити стан та перспективи підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності підприємств морської транспортної галузі на прикладі Одеського порту.

Для досягнення поставленої мети були визначені наступні *завдання*:

- визначити сутність та особливості ефективності зовнішньоекономічної діяльності морських портів;
- виявити чинники, що впливають на ефективність зовнішньоекономічної діяльності порту;
- проаналізувати методи визначення ефективності зовнішньоекономічної діяльності порту;
- дослідити сучасний стан ефективності зовнішньоекономічної діяльності Одеського порту;
- оцінити платоспроможність та рентабельність підприємства;
- виявити шляхи оптимізації організаційного структури управління зовнішньоекономічною діяльністю Одеського порту;
- запропонувати розвиток транспортної інфраструктури здійснення зовнішньоекономічної діяльності Одеського порту;
- розробити стратегію щодо підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності Одеського порту.

Об'єктом дослідження є зовнішньоекономічна діяльність Одеського порту.

Предметом дослідження є теоретичні та науково-практичні засади забезпечення підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності Одеського порту в ринкових умовах.

Методи дослідження базуються на загальнонаукових та емпіричних методичних прийомах економічної науки. У процесі дослідження підходів щодо побудови організаційно-економічного механізму визначення ефективності зовнішньоекономічної діяльності підприємств застосовувалися економіко-статистичні й економіко-математичні методи аналізу, методи абстрагування, динамічного програмування, інформаційних технологій ПЕОМ.

Інформаційною базою дослідження є законодавство, нормативно-правові акти з питань зовнішньоекономічної діяльності, наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених щодо значущості і ролі ефективності зовнішньоекономічної діяльності підприємства в системі зовнішніх зв'язків галузі, методичних підходів до визначення ефективності зовнішньоекономічної діяльності підприємств. Фактографічна інформація, використана в процесі дослідження, містить офіційні дані Державного комітету статистики України, Державної митної служби України, звітну інформацію досліджуваного підприємства.

Публікації та апробація результатів дослідження. За результатами виконання дипломної роботи опубліковано розділ кафедральної монографії «Зовнішньоекономічна діяльність: підприємство – регіон» (2016 р.)

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дає змогу зробити наступні висновки.

Морський транспорт є важливою галуззю економіки України, що працює в умовах глобалізації товарообігу і жорсткої конкуренції на внутрішньому і зовнішньому ринках. Його ефективне функціонування є необхідним чинником становлення України, як морської держави, сталого розвитку її транспортно-дорожнього комплексу і економіки у цілому. Він відіграє надзвичайно важливу роль у формуванні зовнішньоекономічних зв'язків України і характеризується високою ефективністю перевезень порівняно з іншими видами транспорту.

У даній роботі в теоретичному плані були розкриті сутність та особливості ефективності зовнішньоекономічної діяльності морських портів. Було проаналізовано чинники впливу на здійснення зовнішньоекономічної діяльності підприємств морської транспортної галузі. На ефективність міжнародних морських вантажних перевезень впливає низка чинників, які дослідники поділяють на дві групи: чинники, що піддаються впливу з боку оперативного управління (технічне забезпечення і обслуговування порту, рівень завантаження транспортної інфраструктури порту та інші); чинники, які не піддаються впливу з боку управління портів (сезонні роботи, наявність та рівень розвитку інфраструктури, нестабільність умов роботи та інші). Крім того, було визначено методи аналізу ефективності зовнішньоекономічної діяльності підприємств морської транспортної галузі, які враховують наступні показники: обсяг роботи, загальний обсяг перероблених вантажів, річний вантажообіг, ефективність експорту порту, коефіцієнт транзитності, відносні показники фінансової звітності, платоспроможності підприємства та динаміки ділової активності.

Було проведено аналіз зовнішньоекономічної діяльності Одеського морського торговельного порту. Одеський порт є лідером в обробці

навалочних вантажів, він обслуговує основні експортні та транзитні вантажопотоки між різними країнами.

У порту діє досить розгалужена система з переробки та зберігання вантажу. Кожний район та комплекс має свою спеціалізацію та відповідні завдання, що в свою чергу позитивно відображається на загальній діяльності порту, так як в конкурентній боротьбі, немалу частку вирішує саме організація роботи та правильний розподіл повноважень і завдань. Проведений SWOT-аналіз дав змогу виявити сильні та слабкі сторони діяльності порту.

Проведено аналіз транспортної інфраструктури здійснення зовнішньоекономічної діяльності Одеського морського торговельного порту. Спеціалізовані термінали і комплекси порту з великим парком перевантажувальної техніки дозволяють перевантажувати широкий діапазон вантажів – наливні, навалювальні, тарно-штучні. В Одеському порту гнучко реагують на зміну умов зовнішньої торгівлі, появу і розвиток нових вантажопотоків.

Надано оцінку сучасного стану ефективності зовнішньоторговельної діяльності Одеського порту. Було розглянуто основні показники зовнішньоекономічної діяльності порту, а саме вантажообіг, експорт, імпорт і транзит за 2015 - 2016рр. Згідно з проведеним аналізом, основним напрямком у вантажообігу морського порту є імпорт. Найбільш динамічно розвивається вантажообіг нафти, металу та продовольства.

В експортних міжнародних перевезеннях Одеського порту за аналізований період переважають олія, ліс та метал. Основним транзитним товаром є олія (наливні вантажі).

Таким чином, досліджуване підприємство за результатами проведеного аналізу визнано прибутковим. Підприємство продовжує проводити ефективну зовнішньоекономічну політику та має стабільні позиції на зовнішньому ринку.

Також було розглянуто основні напрямки розвитку транспортної інфраструктури здійснення зовнішньоекономічної діяльності Одеського порту. План розвитку формується по трьом напрямкам: розвиток інфраструктури

акваторії морського порту; реалізація інвестиційних проєктів на територіях, прилеглих до акваторії морського порту; розвиток інфраструктури території, прилеглої до акваторії морського порту. Після реалізації вищенаведених проєктів розвитку, Одеського порту буде спроможне перенаправити значні вантажопотоки до переробки саме на власних причалах.

Проаналізувавши недоліки у роботі Одеського порту, які негативно впливають на ефективність зовнішньоекономічної діяльності підприємства, нами було розроблено ряд пропозицій. На нашу думку, впровадження цих пропозицій дасть змогу не тільки підвищити ефективність зовнішньоекономічної діяльності морського порту, а й досягти позитивних результатів в цілому.

Під час дослідження даного підприємства було виявлено, що Одеський порт має лінійно-функціональну структуру, яка, однак, не в повній мірі забезпечує його ефективну зовнішньоекономічну діяльність, є відносно недосконалою та застарілою. Саме тому нашою першою пропозицією було запропоновано оптимізацію організаційної структури шляхом створення відділу ЗЕД. Це дозволить більш швидко орієнтуватись на ринку портових послуг, стати більш конкурентоспроможним підприємством в даній сфері діяльності та залучити до порту більше клієнтів.

Також серед основних пропозицій щодо підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності Одеського порту можна виділити наступні: запровадження мережі Інтранет; розширення номенклатури навантажувально-розвантажувальних послуг; модернізація устаткування з метою підвищення якості надання послуг і зниження витрат; пошук клієнтів через систему прямих угод (контрактів) або через товарні біржі та інші посередницькі організації; використання програми приватизації державних підприємств (створення концесії); удосконалення системи митного контролю; спрощення дозвільних процедур, зменшення часу обробки вантажів; створення спеціальних дослідних і навчальних центрів тощо.

Втілення цих пропозицій дозволить Одеському порту покращити показники зовнішньоторговельної діяльності. Це, у свою чергу, надасть можливість утримати позиції на українському ринку, а згодом і диверсифікувати свою діяльність шляхом виходу на нові ринки. Отже, можемо сказати, що Одеський порт – один з найбільш динамічно розвинених портів України. І так як основні виробничі та фінансові показники протягом останніх років мали позитивну тенденцію до збільшення, то можна вважати, що даний порт і в подальшому буде стабільно розвиватись, постійно збільшуючи масштаби та розширюючи напрямки діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Анісімова О.М., Вітка Н.Є. Управління ризиками зовнішньоекономічної діяльності високотехнологічного підприємства: Монографія. – Донецьк: Ноулідж (донецьке відділення), 2011. – 175 с.
2. Багрова І.В. Зовнішньоекономічна діяльність підприємств: Підручник для вузів. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 580 с.
3. Безрукова Т.Л. Классификация показателей оценки эффективности экономической деятельности промышленного предприятия / Т.Л. Безрукова, А.Н. Борисов, И.И. Шанин // Общество: политика, экономика, право. – 2012. – № 1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dom-hors.ru/issue/rep/2012-1/bezrukova-borisov-shanin.pdf>.
4. Бондар Н. М. Організаційні структури управління підприємством [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://businessconsultant.com.ua/publicaciiub104.html>
5. Бондаренко А.В. Оценка факторов эффективности экспорта предприятия / А.В. Бондаренко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.confcontact.com/2012_03_15/ek1_bondarenkoAV.php.
6. Гребельник О. П. Основи зовнішньоекономічної діяльності. 3-тє видання перероблене та доповнене : підруч. [для студ. вищ. навч. закл.] / О. Гребельник – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 432 с.
7. Гринкевич С.С., Сало О.Ю. Підходи до визначення сутності економічної категорії «ефективність зовнішньоекономічної діяльності» підприємств // Науковий вісник НЛТУ України. – 2008.– Вип. 18.2. – С. 170–175.
8. Демьяненко А.Г. Формирование модели комплексного анализа эффективности внешнеэкономической деятельности предприятия // Экономика, финансы, право. – 2005.– №2. – С. 22– 28.
9. Демьянченко А. Г. Роль и структура морских портов Украины [Текст] / А. Г. Демьянченко // Проблемы экономики. – 2013. – №2. – С. 53-59

10. Дергаусов М. Морські порти України: час активних реформ / М. Дергаусов // Дзеркало тижня. – 2010. – №4. – С. 8-11.
11. Дідівський М. І. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства : навч. посібник [для студ. вищ. навч. закл.] / М. Дідівський – К. : Знання, 2006. – 462 с.
12. Дроздова Г.М. Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності підприємства: Навч. посіб- ник. – К.: ЦУЛ, 2002. – 172 с.
13. Економічна політика України: таблиця основних показників економічного розвитку України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=223022095&cat_id=4325
5
14. Закон України «Про морські порти України» від 17.05.2012 № 4709-VI. Із змінами, внесеними згідно із Законом № 406-VII від 04.07.2013.
15. Закон України «Про Митний тариф України» від 05.04.01 р. № 2371-III (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/dmsu/control/uk/publish/article?art_id=1388775&cat_id=295973
16. Закон України від 16.04.91 р. № 956-XII «Про зовнішньоекономічну діяльність». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/dmsu/control/uk/faq/fulllist?themeId=340403&qliststind=1>
1
17. Зовнішня торгівля України товарами та послугами. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrexport.gov.ua/ukr/economica/ukr/2185.html>
18. Зовнішньоекономічна діяльність підприємств: [підручник для вузів] / І. В. Багорова, Н. І. Редіна, В. Є. Власюк, О. О. Гетьман. – К. : ЦНЛ, 2004. – 580 с.
19. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства: підруч. [для студ. вищ. навч. закл.] / Ю. В. Макогон, В. С. Рижиков, та ін. / – К. : ЦНЛ, 2006 — 424 с.

20. Інформаційно-аналітичні матеріали [Держкомстат України] [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/operativ>
21. Карпенко О.О. Аналіз транзитних перевезень вантажів через морські торговельні порти України / О.О. Карпенко, Г.Ю. Продченко // Вод. транспорт. – 2012. – Вип. 2. – С. 123–128.
22. Ковбатюк М.В. Эволюция современных портовых комплексов в аспекте развития международных интеграционных процессов [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.maritime.kiev.ua/uploads/Jurnal/.../79.doc 15
23. Козак Ю. Г. Зовнішньоекономічна діяльність підприємств / Ю. Г. Козак, Н. С. Логвінова, І. Ю. Сіваченко; 2-ге видання перероблене та доповнене. – К. : ЦНЛ, 2006. – 792 с.
24. Козак Ю.Г., Логвінова Н.С., Сіваченко І.Ю. Зовнішньоекономічна діяльність підприємств: Навчальний посібник; 2-ге вид., перероб. та доп. – Київ: Центр навчальної літератури, 2006. – с. 347
25. Крыжановский С.В. Морские торговые порты Украины в рыночных условиях: Монография – Одесса: Астропринт, 2008. – 184с.
26. Кузьмін О.Є., Мельник О.Г., Петришин Н.Я. Соціально-економічна діагностика діяльності підприємства в умовах глобалізації: сутність, види, принципи здійснення // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – Серія: Логістика. – 2010.– №690. – С. 623–628.
27. Лебідь І.Г. Ефективність механізмів управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємств: базові підходи та методологія оцінки // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – 2011. – № 101. – Т. 2. – С. 128-134.
28. Луханін М. Дільниця Чорноморська – Берегова: стратегія реалізації логістичної концепції бережливого виробництва та успішних бізнес-проектів на засадах державно-приватного партнерства / М. Луханін. // Українські залізниці. – 2014. – С. 37
29. Меркт Е. В. Стратегические приоритеты развития мировой портовой системы [Текст] / Е. В. Меркт // Розвиток методів управління та

господарювання на транспорті : Зб. наук. праць. – Вип. 7.– Одеса :ОДМУ, 2000. – С. 17-26.

30. Меркт О.В. Методичні засади стратегії розвитку морських торговельних портів у конкурентному середовищі : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.07.04 «Економіка транспорту і зв'язку» / О.В. Меркт ; Київ. нац. авіац. ун-т. – К., 2002. – 16 с.

31. Морська галузь в системі глобальної економіки: тенденції і перспективи // Пріоритети розвитку морегосподарського комплексу України в умовах глобалізації: аналітична доповідь / А.О. Филипенко, В.В. Баришнікова; за ред. А. О. Филипенка ; Регіон. філіал нац. ін-ту стратегічн. досліджень у м. Одесі. – Одеса : Фенікс, 2013. – 168

32. Офіційний сайт Адміністрації морських портів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uspa.gov.ua>.

33. Офіційний сайт Адміністрації Одеського морського порту [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://uspa.gov.ua/ods/?lang=ua>

34. Офіційний сайт Асоціації морських портів України «Укрпорт» [Електронний ресурс] – Режим доступу : www.ukrport.org.ua

35. Офіційний сайт Державної прикордонної служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dpsu.gov.ua>.

36. Офіційний сайт Міністерства інфраструктури України [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://mtu.gov.ua/content/infrasturkturni-proekti-v-galuzi-vodnogo-transportu.html>

37. Офіційний сайт ЧАО «Центральное грузовое бюро» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ccb.at.ua/publ/analitika/gruzooborot_morskikh_torgovykh_portov_za_2015_god/2-1-0-154.

38. Петров И.М., Виговский В.А. Агентирование морских судов: теория и практика. Учебное пособие. – Черновцы: Книги –XXI, 2005. – 496 с.

39. Печеркина Е.В. Классификация факторов конкурентоустойчивости / Е.В. Печеркина // Вестник ОГУ. – 2005. – № 8. – С. 89-95.
40. Порты Украины: морские порты, речные, рыбные [Электронный ресурс] – Режим доступа:<http://transportinform.com/ports-ukraine.html>
41. Румянцев А. П. Зовнішньоекономічна діяльність : навчальний посібник [для студ. вищ. навч. закл.] / Румянцев А. П., Румянцева Н. С. – К. : ЦНЛ, 2004. – 377 с.
42. Русаков И.А. Формирование экспортного потенциала / И.А. Русаков // Вестник Саратов. гос. соц.-экон. ун-та. – Саратов. – 2011. – № 5(39). – С. 106-109.
43. Рычихина Н.С. Оценка локального экспортного потенциала предприятия /Н.С. Рычихина // Современные наукоемкие технологии. Региональное приложение. – 2013. – № 3(35). – С. 73-78.
44. Сапронов О. В. Вплив міжнародних транспортних коридорів на рівень національної безпеки України / О.В. Сапронов [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.academy.gov.ua/ej/ej11/txts/10sovnbu.pdf>.
45. Совершенствование управления морскими торговыми портами: Учебное пособие / Чекаловец В.И., Колодин А.Л., Столяров Г.П. и др. – Одесса: ОНМУ, 2002. – 142 с.
46. Сычев М.С. Показатели оценки экспортного потенциала предприятия / М.С. Сычев // Инновационное развитие экономики. – 2012. – № 4(10). – С. 72-77.
47. Сычев М.С. Факторы внешнеэкономической деятельности и их систематизация / М.С. Сычев // Инновационное развитие экономики. – 2012. – № 3(9). – С. 7-10.
48. Ткаченко А. Державне регулювання у сфері транспортного забезпечення зовнішньоекономічної діяльності України : автореф. дис. ... докт. наук з держ. упр. : спец. 25.00.02 «Механізми державного управління» / А.М. Ткаченко ; Нац. акад. держ. упр. при Президентіві України. – К., 2005. – 32 с.

49. Толстова А.В. Забезпечення конкурентоспроможності національної мережі міжнародних транспортних коридорів : автореф. ... дис. канд. екон. наук : спец. 08.00.03 «Економіка та управління національним господарством» / А.В. Толстова ; Укр. держ. акад. залізн. трансп. – Х., 2011. – 20 с.

50. Торгова Л. В. Основи зовнішньоекономічної діяльності: навчально-методичний посіб. : [для студ. вищ. навч. закл.] / Торгова Л. В., Хитра О. В. – Львів : «Новий світ-2000», 2006. — 512 с.

51. Управління зовнішньоекономічною діяльністю: Навч. посібник / За заг. ред. А.І. Кредісова. – К., 1997. – 448 с.

52. Чернобай Л.І. Чинники формування витрат на експортну діяльність: загальна характеристика та класифікація / Л.І. Чернобай, Н.О. Вацик // Вісник національного університету «Львівська політехніка». Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. – 2011. – № 720. – С. 315-327.

53. The United Nations Convention on the Law of the Sea (A historical perspective) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.un.org/Depts/los/convention_agreements/convention_historical_perspective.htm#SettingLimits.